

Csiky ANDRÁS

„În teatru se cer sacrificii”

Un actor cu alură de conte. Chiar l-am întrebat dacă în familia domniei sale n-a fost cândva un străbunic, un unchi, aristocrat. Nu-și amintește, poate ceva mai încolo în trecut să fi fost cineva. Dar aerul de noblețe e evident, respiră din ținută, din gesturi, din tonul vocii. Eleganță și autoritate. Ceea ce l-a impus din primii ani, pe lângă un aspect fizic seducător.

O convorbire cu dânsul e o intrare în povești, cu nostalgia succeselor și a tinereții, cu prospețimea detaliilor, cu alunecarea lină spre sufletul care s-a tot deschis spre oameni cu alte texte, dar mai rar, mai puțin cu propriul text, care sună acum ca un șirag melodios și mirat de exprimare...

L-am și văzut într-un conte în *Opereta* de Gombrovicz. Dar și în rolul *Tatălui* în *Sfârșit de partidă* de Samuel Beckett, recent, unde scoate doar capul dintr-un tomberon și strigă că-i e foame, cu ochi mari și blânzi de clown, ca o chemare la viață. Conte și clown, nu se poate. Totuși...

Constantin Paraschivescu: *Domnule Csiky András, de câți ani jucați teatru?*

Csiky András: Am terminat în 1953, acum suntem în 2000, deci 47 de ani. O jumătate de veac. Am terminat aici la Cluj, la Institutul cu două secții care este acum la Târgu Mureș. Cu niște colegi români extraordinari, ca Nuțescu de exemplu, Zighi Munte și o serie de celebrități. Eu eram în clasa lui Kovács György și am terminat optsprezece. Tinerețea asta care a fost, cum să spun, oțelită în cei patru ani sub bagheta lui Kovács György, Tómpa Gábor, Delly Ferencz, Szabo Ernő și niște celebrități față de care am avut mare încredere și stimă, ne-a determinat să rămânem împreună și să încercăm să formăm o trupă nouă undeva în țară. Și am descoperit că la Baia-Mare se înființase, cu un an înainte, o secție română extraordinar de bună, unde colabora Otto Rapaport – un regizor ascuțit la minte – care, auzind dorința noastră, a ridicat în fața autorităților problema înființării și a unei secții maghiare. Au fost de acord și am format o trupă de tineri, îndrumată de Harag György, care terminase cu trei-patru ani înaintea noastră. Entuziasm, romantism, dorința de a face un teatru absolut altfel decât se juca atunci. Și am fost foarte repede remarcați. Noi, cum să spun, n-am avut experiență profesională, dar am avut inimă, avânt, entuziasm și ardere pe scenă, cu care am compensat...

C.P.: *Maturitatea.*

C.A.: Da. Atunci erau la modă aproape în fiecare an festivalurile astea de tineret, concursurile tinerilor actori, unde am fost întotdeauna prezenți și am câștigat o serie de premii, devenind cunoscuți pe țară nu numai în fața publicului maghiar, dar și a celui român.

C.P.: *Nu peste mult timp, secția s-a mutat la Satu-Mare.*

C.A.: Noi am fost transferați în 1956 la Satu-Mare. Unde, după trei luni, am fost chemat la partid și mi s-a comunicat că sunt director. Am spus: „Dați-mi o zi, două, să mă gândesc, eu nu vreau să-mi părăsesc meseria de actor”. Secretarul respectiv – un om simpatic – se uită la ceas și zice: „Mă, începe meciul la cinci și vrei să-l vezi și tu; hai, să nu pierdem vremea, ești numit și bună ziua!”. Și m-a dat afară din birou. Deci, la 29 de ani am devenit cel mai tânăr director de teatru din țară. Am încercat să continui spiritul lui Harag, adică școala realistă, de teatru adevărat, tip Stanislavski, dar un realism puțin mai expresiv. Am fost aproape zece ani director și cred că vreo șase ani am reușit să mențin acest spirit. Pe urmă s-au încurcat lucrurile, mai ales din punct de vedere ideologic... știți, nu trebuie să vă explic.

C.P.: *Da, s-a intensificat cenzura, s-au introdus normele. Cum ați menținut spiritul de care vorbeați?*

C.A.: Am invitat regizori din alte teatre și au fost câteva spectacole de succes: *Privește înapoi cu mânie* de John Osborne, al cărui succes a fost determinat mai ales de subtext, *Becket* de Jean Anouilh, primul *Hamlet* al unui teatru maghiar după război, *Romeo și Julieta* și altele. Cu timpul, generația mea a început să dispară și am simțit că mă plafonez. În 1977 am venit la Cluj, unde era o trupă cu actori fantastici și Harag György. Reîntâlnirea cu el m-a lansat. Din păcate, a murit în scurt timp. Dar el l-a lăsat urmaș pe Tompa Gábor, cu care nu simt diferența de generație. Cu el mă înțeleg din două cuvinte, dintr-o privire. Face parte dintre regizorii cu adevărat talentați, care știu că viziunea lor nu se poate realiza decât prin valorificarea actorilor.

C.P.: *În 1964 ați fost distribuit de Liviu Ciulei în filmul „Pădurea spânzuraților”. Cum a fost acea experiență?*

C.A.: În legătură cu filmul *Pădurea spânzuraților*, pot să vă spun că Liviu Ciulei m-a chemat într-o pauză a unei conferințe de la Casa Scânteii și mi-a propus să dau probe pentru locotenentul Varga. Titus Popovici, scenaristul, le-a văzut pe celelalte și a spus: „Restul – niște frizerii!”. Am avut noroc și cu accentul meu, așa că interpretarea ofițerului maghiar a fost naturală. Am lucrat apoi și cu Dan Pița, *Tănase Scatiu*, am făcut trei filme în Ungaria și în total, în cariera mea cinematografică, am jucat în opt filme. Dar tot ce știu despre film, știu de la Liviu Ciulei, de la el am învățat.

C.P.: *După aproape jumătate de veac de teatru, cum ați defini această profesie?*

C.A.: În teatru se cer sacrificii, ești cumva rupt de natură. În ce mă privește, a suferit și familia mea și nu știu dacă, luând-o de la capăt, aș mai face această meserie. Totuși, nu regret, pentru că profesia mi-a oferit cele mai importante roluri pentru un actor, dacă ar fi să amintesc numai din Shakespeare – *Hamlet*, *Romeo*, *Jack Melancolicul*, *Oberon*, *Prospero* – apoi *Henric al IV-lea* de Pirandello, rolurile din Cehov...

C.P.: *Un rol visat?*

C.A.: N-am visat niciodată vreun rol.